

فصل چهارم: اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها

هدفهای آموزشی

از آنجایی که یکی از مراحل حساس و مهم نظام هدفمند کردن یارانه‌ها، مرحله اجرای آن است، در این فصل ضمن تشریح مزایا و پیامدهای اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها، عوامل مؤثر بر اجرای موفق طرح و ارتباط آن با اصلاح الگوی مصرف تشریح می‌شود، بنابراین انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه این فصل بتوانند:

- فواید و مزایای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها را برشمارند.
- آثار اقتصادی یارانه‌ها را به‌طور خلاصه شرح دهند.
- عوامل مؤثر بر اجرای موفق هدفمندسازی یارانه‌ها را نام ببرند.
- ارتباط هدفمندسازی یارانه‌ها و اصلاح الگوی مصرف را توضیح دهند.

مقدمه

در راستای تحقق شعار عدالت‌محوری که همواره اساسی‌ترین اولویت اجرایی در دولت نهم و مورد تاکید در دولت دهم است، دولت عزم خود را بر تعیین مطلوبیت‌ها در پرداخت یارانه و ترمیم شکاف‌های اجتماعی قرار داده است. بنابراین بحث اساسی در اجرای راهبرد هدفمند کردن یارانه‌ها و چگونگی اجرای آن است، به نحوی که با کمترین پیامدهای اجتماعی در امور اساسی و روزمره زندگی مردم از جمله اشتغال، تولید، توزیع، مصرف و جلوگیری از تورم؛ بتواند ثمرات موثر و مثبت خود را در راستای تحقق عدالت به همراه داشته باشد. بنابراین، اجرای بهینه این راهبرد، به شدت نیازمند اصل نظارت‌پذیری و به کارگیری مقتدرانه همه ابزارهای حقوقی، سیاسی، امنیتی و قضایی در ابعاد و بخش‌های مختلف جامعه است. اقدامات مقطعی آن مشتمل بر تسریع بهینه در به کارگیری ابزارهای حقوقی، سیاسی، امنیتی و قضایی بوده است و نگرش بلندمدت آن نیز نیازمند استفاده گسترده از دستاوردها و ابزارهای فرهنگی، ارزشی و رسانه‌ای برای فرهنگ‌سازی عمومی در سطح جامعه نیاز دارد. بدین ترتیب، اساسی‌ترین گزینه برای دستیابی به نتایج مورد هدف در طرح هدفمندی یارانه‌ها، عملاً به تسریع و حرکت در برای ایجاد و تقویت مدیریت‌های کمیت‌گرا و نظارت‌پذیر برای اداره امور کشور وابسته است.

۴-۱- فواید و مزایای اجرای برنامه هدفمندسازی یارانه‌ها

۴-۱-۱- واقعی شدن قیمت‌ها

دانستن قیمت واقعی منابع سرمایه‌ای کشور و هزینه شدن آن به قیمت حقیقی برای مصرف‌کنندگان از اهمیت بسیاری برخوردار است. به نظر می‌رسد ارزیابی منابع تصور نادرست فراوانی آن را نیز در ذهن مصرف‌کننده تداعی می‌کند. این در حالی است که مصرف‌کننده دیگر بهای سنگینی که دولت بابت پرداخت یارانه در آن کالا را پرداخت می‌کند، در نظر نمی‌گیرد. از سوی دیگر، دولت نتوانسته نظارت همه جانبه و دقیق برای کنترل مصرف را ندارد و اساساً این کار نیز درست نیست. واقعی شدن قیمت‌ها نیز باعث خواهد شد که اسراف‌کنندگان منابع سرمایه‌ای کشور، هزینه واقعی اسراف خود را پردازند.

۴-۱-۲- رونق اقتصادی با افزایش تقاضا

تغییر برای هزینه کردن یارانه از مصرف به سرمایه‌گذاری در بخش تولید موجب فعال شدن بخش‌های مختلف اقتصادی در کشور خواهد شد. البته این فرایند کمی زمان‌بر است و نباید انتظار داشت که بلافاصله پس از اجرای طرح شاهد رونق بازار باشیم بلکه باید منتظر رونق بازار از طریق سرمایه‌گذاری صحیحی که صورت گرفته بود و بازدهی سرمایه‌گذاری در فرایندی زمانی بین دو تا ۵ سال رخ دهد. البته پرداخت‌های مستقیم به خانوارها نیز از یک طرف باعث صرفه‌جویی مدیریتی بر مصرف منابع انرژی

خواهد شد و از سوی دیگر، قدرت خرید نقدی خانوار بالا خواهد رفت و همین امر موجب افزایش تقاضا برای سایر کالاها خواهد شد. افزایش تقاضا نیز افزایش تولید در بخش خدمات و صنعت را همراه خواهد داشت.

۴-۱-۳- افزایش تولید ناخالص داخلی و کنترل تورم

طبعاً افزایش و رونق بازار، موجب افزایش تولید ناخالص داخلی در کشور خواهد شد. این امر نیز در یک دوره زمانی میان مدت صورت خواهد گرفت. افزایش تقاضا در بازار باید با افزایش عرضه همراه باشد. اگر این اتفاق رخ ندهد موجب کاهش عرضه و افزایش تورم خواهد شد؛ از این رو باید هم به منظور کنترل تورم و هم به منظور افزایش تولید ناخالص داخلی همگام با افزایش تقاضا برای فعال کردن بخش صنعت و خدمات به ویژه در بخش خصوصی سرمایه گذاری و برنامه ریزی داشت. اگر چنین مدیریتی صورت بگیرد، شاهد افزایش بهره‌وری و اثر بخشی در فعالیت‌ها و اقتصاد در سطح خرد و کلان در کشور خواهیم بود.

۴-۱-۴- تقویت پول ملی

در سایه پرداخت یارانه‌ها و هزینه شدن آن در بخش منابع سرمایه‌ای، ارزش پول ملی کشور نسبت به سایر ارزهای خارجی در طول سالیان گذشته کاهش یافته است. انتظار این است که در پی اجرای این طرح پول ملی جایگاه واقعی خود را در مبادلات بین‌المللی بیابد.

۴-۱-۵- افزایش صادرات

فعال شدن بخش صنعت و خدمات، به ویژه در بخش خصوصی باعث افزایش تولید خواهد شد. تولیدکنندگان همواره تمایل دارند علاوه بر تامین نیاز داخلی کشور، نگاهی بلندتر به بازارهای جهانی به ویژه کشورهای آسیای میانه داشته باشند. در این زمینه برخی تولیدکنندگان موفقیت‌های نسبی داشته‌اند ولی این کافی نیست و تولیدکنندگان باید برای حفظ خود در عرصه رقابت، وارد بازارهای جهانی شوند.

۴-۱-۶- افزایش پس انداز ملی

پرداخت مستقیم یارانه‌ها به خانوارها موجب آن خواهد که بخشی از این یارانه بر اساس تمایل خانوار به پس انداز، مجدداً جذب سیستم بانکی کشور شود و پس انداز ملی را افزایش دهد. همین‌طور به نظر می‌رسد با اجرای این طرح، نرخ میل به پس انداز در خانوارها نیز افزایش یابد.

۴-۱-۷- کاهش معضلات اجتماعی

یکی از معضلات هر دولتی در کشور، پدیده قاجاق انرژی به علت ارزانی و مقرون به صرفه بودن آن در استانهای مرزی کشور است. از این رو، هر ساله دولت هزینه سنگینی را برای مبارزه با این پدیده ناپسند در جامعه پرداخت می کند چه بسا این هزینه در برخی موارد مربوط به جان و سلامت خدمتگزاران حافظ امنیت کشور بوده است. با اجرای این طرح، خودبه خود دیگر قاجاق کالاهای سرمایه‌ای انرژی به خارج کشور مقرون به صرفه نخواهد بود و یکی از معضلات اساسی کشور، کاهش چشم‌گیری خواهد داشت.

۴-۱-۸- استفاده بهینه از منابع کشور و جلوگیری از هدر رفتن منابع و مواهب و سرمایه‌های طبیعی و انسانی

با اجرای این طرح، انتظار آن است که از منابع حیاتی و تجدیدنپذیر کشور به نفع منافع عمومی بهره‌برداری بهتری شود و دیگر شاهد از بین رفتن منابع عمومی کشور به دلیل ارزانی آن نباشیم و منابعی را که مربوط به همه نسل‌های کشور است، برای مدتی طولانی حفظ کنیم و آن را به کالاهای سرمایه‌ای که منافع آن به همه نسل‌های کشور بازگردد، تبدیل سازیم.

۴-۱-۹- حفاظت از محیط زیست

بخش اعظمی از انرژی به دلیل ارزانی آن در کشور، سوخت می‌شود و علاوه بر از دست رفتن منابع، باعث آلودگی محیط زیست و سلامتی همه مردم می‌شود. پذیرفتنی نیست که دولت در بخش‌هایی از کشور هزینه‌هایی را پرداخت کند که علاوه بر از دست رفتن سرمایه آنان به محیط زیست و سلامت آنان نیز آسیب برساند؛ در حالی که وظیفه دولت، حفظ منافع عمومی و سلامت آنان است.

۴-۱-۱۰- سایر مزایا

این طرح دارای مزایای دیگری است که می‌توان به موارد زیر نیز اشاره کرد:

- بهبود خدمات اجتماعی
- حرکت به سمت عدالت اجتماعی
- ایجاد امکان برنامه‌ریزی و برآوردهای اقتصادی قابل اتکا
- حفظ نیروهای متخصص و کارآمد با واقعی شدن پرداخت‌ها
- شتاب گرفتن واگذاری فعالیت‌ها و اقتصاد به بخش خصوصی و ایجاد انگیزه در بخش‌های غیردولتی برای مشارکت بیشتر در اقتصاد،
- استفاده از فرصت‌های طلایی به منظور توسعه و پیشرفت کشور
- تحکیم وفاق و همبستگی ملی

- شتاب گرفتن فعالیت‌های عمرانی و آبادانی کشور
- ایجاد الگویی برای کشورهای اسلامی و در حال توسعه و نزول برکات و رحمت الهی با جلوگیری از اسراف و تبذیر.

۴-۲- پیامدها و آثار هدفمند کردن یارانه‌ها

نحوه برنامه‌ریزی، اجرا، هدایت و راهبری و پایش طرح هدفمند کردن یارانه‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. چنانچه به مسائل یاد شده توجه کافی شود، می‌توان شاهد مزایای مثبت برنامه بود و در غیر این صورت هر یک از آثار مثبت پیش‌بینی شده می‌تواند در برای عکس عمل کند و به پیامدهای منفی تبدیل شود.

دولت به عنوان راهبری کننده توسعه و اقتصاد ملی، ابزارها و اهرم‌هایی در اختیار دارد که مشابه یک خلبان در کابین می‌تواند با استفاده از این ابزارها به هدایت و راهبری آن پردازد. ابزارهای پولی و مالی، به‌ویژه بودجه از جمله مهمترین آنهاست. اجرای کامل و دقیق نظام مالیات بر ارزش افزوده به کارگیری نرخ تعرفه واردات و صادرات کالا و خدمات، همچنین تنظیم نرخ ارز و بهره بانکی از دیگر اهرم‌های مدیریت کلان اقتصادی است که با به کارگیری صحیح و به موقع آنها می‌تواند به توسعه و تنوع تولید با کیفیت قابل رقابت در سطح جهانی اقدام کند تا هم موضوع اشتغال و تولید سامان یابد و هم حقوق مصرف‌کنندگان رعایت شود و از فشارهای تورمی بکاهد. به علاوه، سازوکارهای حمایت‌های اجتماعی و کمک‌های نقدی در کنار اهرم‌های یاد شده، اجرای سیاست‌های کلان را امکان‌پذیر و تحقق هدف‌های طرح را تضمین می‌کند.

از این رو، عزم ملی باید برای اجرای این طرح فراهم شود و موفقیت آن در گرو همکاری همه بخش‌های اقتصادی و مردم با دولت است. پیامدهای هدفمند کردن یارانه‌ها به لحاظ وجود لایه‌ها، متنوع و متفاوت است، با وجود این می‌توان به عنوان نمونه به موارد زیر اشاره کرد:

۴-۲-۱- پیامدهای اقتصادی هدفمند کردن یارانه‌ها

- افزایش قیمت نهاده‌های تولید منجر به ظهور و بروز تورم از ناحیه فشار هزینه می‌شود. حامل‌های انرژی، علاوه بر آنکه توسط خانوارها مصرف می‌شوند، نهاده تولید هم هستند. برق، گاز، نفت گاز و حتی بنزین میزان بسیار زیادی نقش نهاده تولید را ایفا می‌کنند و هرگونه افزایش قیمتی از ناحیه آنها موجبات افزایش هزینه‌های تولید و تورم در این ناحیه را فراهم می‌سازد.
- افزایش قیمت‌ها، درآمدی را برای دولت حاصل خواهد کرد که توزیع مثلاً ۶۰ درصدی آن بین خانوارهای جامعه هدف (که این جامعه معرفی نشده است) که قاعدتاً جز، اقشار آسیب‌پذیر فعلی و خانوارهای آسیب‌پذیر شده به واسطه هدفمند شدن قرار می‌گیرند و افزایش امکان خرید

توسط آنان را فراهم می‌سازد، از آنجا که این مجموعه دارای نیازهای اشباع نشده فراوانی هم هستند، منطقاً باید انتظار داشته باشیم که تمامی امکان مالی به دست آورده را مصروف تقاضا کند و افزایش تقاضای کل را دامن بزنند.

- دولت، خود از بزرگترین مصرف‌کنندگان حامل‌های انرژی است و افزایش قیمت این حامل‌ها موجبات افزایش هزینه بسیار زیادی را برای دولت فراهم می‌آورد و به طور جدی این سؤال را مطرح می‌سازد که دولت به چه طریق این هزینه‌ها را تامین مالی می‌کند.
- تورم به ضرر همه کسانی است که در اقتصاد هستند و یا از اقتصاد کشور متأثر می‌شوند، زیرا تورم با افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری، امکان سرمایه‌گذاری را کم می‌کند و در نتیجه به افت و یا حتی منفی شدن نرخ رشد تولید کل می‌انجامد و بدیهی است در شرایط اقتصادی ایران، بقای مشکل بیکاری از پیامدهای اجتناب‌ناپذیر افت نرخ و یا کاهش سرمایه‌گذاری است.

۴-۲-۲- پیامدهای اجتماعی هدفمند کردن یارانه‌ها

۱- هدف‌گذاری اساسی در پرداخت یارانه به کالاهای اساسی، بالابردن سطح رفاه و حفظ سلامت جامعه است. استفاده از شیر، نان، گوشت، ماست و حتی دارو برای بالابردن شاخص‌های سلامت جامعه، یکی از هدف‌های مهم دولت در پرداخت یارانه غیرنقدی است. انتظار می‌رود دولت با نقدی‌سازی یارانه‌ها همچنان با راهکارهایی نسبت به هدف گذشته حساسیت داشته باشد. باید توجه داشت که گرچه دهک‌های مختلف درآمدی به‌طور یکسان از یارانه کالاهای اساسی استفاده نمی‌کنند، اما نفس بهره‌بری دهک‌های پایین درآمدی از این کالاها برای دولت با اهمیت است.

۲- یکی از آسیب‌های جدی اقتصادهای متکی به ثروت و سرمایه منابع طبیعی، بیماری هلندی است. در توضیح این بیماری گفته می‌شود کشوری که زیرساخت‌ها و نهادهای لازم برای جذب منابع جدیدتر را ندارد با تزریق نقدینگی دچار شوک اقتصادی و اجتماعی می‌شود.

بیماری هلندی تنها برای اقتصاد کلان نیست. هر خانواده یا فردی می‌تواند دچار این بیماری شود. اساساً گفته می‌شود افزایش ثروت یک خانوار در شرایطی که برای کسب این درآمد کاری صورت نگرفته است و از قبل نیز برنامه‌ای برای هزینه کردن آن وجود ندارد، می‌تواند منشأ بیماری هلندی در خانواده باشد.

۳- الگوی درآمدی در یک بستر بلندمدت تعریف می‌شود، از این رو دیده می‌شود کار و تلاش و سختی در به دست آوردن درآمد، نحوه هزینه آن را منطقی می‌سازد. عکس آن نیز، درآمدهای یک شبه و بادآورده است که مصرف را به اسراف و زیاده‌روی و بریز و پاش‌ها تبدیل می‌کند و اتفاقی که در نقدی کردن یارانه‌ها ممکن است رخ دهد، تغییر الگوی مصرف پیش از تغییر و اصلاح الگوی درآمدی است.

۴- یکی از آثار اجتماعی نقدی‌سازی یارانه‌ها، تغییر فرهنگ کار است. حسب آنچه به‌طور پراکنده در اخبار منتشر شده است، یک خانواده ۴ نفره ممکن است با اجرای این طرح حدوداً ۳۰۰ هزار تومان اضافه درآمد داشته باشد. این درآمد در تعدادی از دهک‌ها از درآمد طبیعی و ماهانه یک خانوار بیشتر است، از این رو ممکن است با پرداخت مستقیم یارانه، به نوعی تن‌پروری و فرار از کار در این خانوارها ایجاد شود که می‌تواند از حیث اجتماعی و اقتصادی بسیار نگران‌کننده باشد.

۴-۲-۳- منبع مالی

از مسائل جنبی توزیع یارانه نقدی، نوسان قیمت نفت و منابع مالی کشور است. با توجه به نامطمئن بودن درآمد ایران از منابع نفتی، اتکاء به این درآمد برای پرداخت میزان ثابت و تعیین شده‌ای برای همه مردم تعهدی است که تحقق آن مورد نگرانی است.

۴-۲-۴- نظم عمومی

در صورت عدم اطلاع‌رسانی عمومی در اجرای چنین طرح‌هایی به مردم، نگرانی‌های ناآگاهانه، موجب برهم خوردن نظم عمومی ناشی از این کم‌کاری خواهد شد. تجربه کشور تونس در مورد آشوب‌ها و اخلاص‌های پس از آزادسازی قیمت‌ها، این کشور را بر آن داشت تا از آن پس، قبل از برنامه‌های جامع در زمینه رفاه اجتماعی، افکار عمومی برای تغییرات آماده‌سازی شود و مدت‌ها قبل از اجرای آنها، به تعلیم مردم از طریق رسانه‌ها و توجیه برنامه‌های اقتصادی خود بپردازد.

۴-۲-۵- حمایت از تولیدکنندگان

در اثر سیاست‌های تثبیت قیمت در طول سالیان گذشته و ارائه یارانه‌های کلان در بخش انرژی، مصرف این کالاها به صورت ناکارا وارد چرخه تولید مصرف‌کنندگان شده است و در صورتی که آزادسازی قیمت‌ها صورت پذیرد، این امر باعث افزایش ناگهانی هزینه این واحدها می‌شود.

۴-۲-۶- اقتصاد سیاسی

مسئله قابل توجه در زمینه طرح تحول اقتصادی، توجه به نظام اقتصاد سیاسی است. در تمامی کشورهای دنیا در نظام اقتصاد سیاسی آن کشور، لابی‌های قدرت و افرادی وجود دارند که از اقتصاد دولتی سود می‌برند. این نهادها در برابر تغییر ساختار سیاسی کشور مقاومت می‌کنند. چنین مشکلی به‌ویژه در زمینه طرح انتقال مالکیت شرکت‌های توزیع‌کننده انرژی به مردم به چشم می‌خورد و طبیعی است که شاهد مقابله و کارشکنی‌های گسترده این نهادهای خاص و ایجاد موانع آنها در راستای اجرای چنین طرح‌هایی باشیم.

۴-۳- عوامل موثر در اجرای موفق طرح هدفمند کردن یارانه‌ها

در اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، راهکارها و اقداماتی لازم است که اگر به‌درستی اجرا شوند، می‌توانند کارآمد و موثر باشند. مهمترین عناصر موفقیت در اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها عبارتند از:

۴-۳-۱- شناخت کامل هدف‌ها

بدیهی است که رسیدن به هدف‌های، نیازمند شناخت دقیق و کامل آن برای اجراست. بیان هدف‌های کلی در طرح و بیان آن در مجامع رسانه‌ای، کمکی به پیشرفت طرح نخواهد کرد، بلکه باید هدف‌های کاملاً روشن، مشخص و قابل تحقق و شناسایی باشد و به آگاهی عموم برای قضاوت برسد.

۴-۳-۲- مدیریت بر اساس شاخص‌های قابل اندازه‌گیری

مدیریت بر اساس شاخص‌های قابل اندازه‌گیری، که در روند تحولات و حرکت روبه‌جلوی بسیاری از جوامع، یکی از تجربیات ملموس و موفق بوده در کشور ما همواره یکی از حلقه‌های مفقوده ضروری در فرآیند توسعه بوده است؛ بنابراین، امروزه در میان مسئولان اداره امور جامعه در به‌کارگیری دیدگاه‌های توسعه‌گرایانه در ابعاد گوناگون اتفاق نظر وجود دارد. بار دیگر دقت نظر به‌هنگام و ادراک جامع نسبت به تأمین یکی از اساسی‌ترین نیازهای کشور با گرایش عملی به سمت مدیریت‌های کمیت‌گرا، حاکی از لزوم توجه تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران امور متعدد جامعه به زمینه‌سازی برای طراحی و ایجاد یک مهندسی اجتماعی کارآمد و عملیاتی در برای فراهم نمودن بسترهای توسعه همه‌جانبه و پایدار برای کشور است.

با این حال، در شرایط کنونی و با توجه به ضرورت‌های تحقق هدف‌های مندرج در راهبرد سند چشم‌انداز بیست‌ساله و نیز هدف‌های مورد تأکید برای دهه پیشرفت و عدالت، توجه به عملیاتی کردن شاخص‌های کمی در طرح‌ها و تدابیر قالب‌پذیر اداره امور جامعه و به‌ویژه مدیریت بر مبنای شاخص‌های قابل اندازه‌گیری، ضمن ترویج و تثبیت اصل نظارت‌پذیری مطلوب در ابعاد گوناگون اداره امور کشور، شیوه‌ای اساسی در تحقق و دستیابی به هدف‌های مطروحه است.

در این راستا، تأکید به‌هنگام مقام معظم رهبری بر توجه به شاخص‌پذیری متناسب در اقدامات و دستاوردها که به عنوان یک نمونه برای اداره امور سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و تحقق ابعاد فرهنگی، هنری، ارزشی و ترویجی استراتژی بلندمدت توسعه ملی مورد تأکید قرار گرفته است، خود حاکی از هدایت و نظارتی همه‌جانبه با عزمی عمومی برای حرکت به سمت توسعه جامع و پایدار در سطح کشور است که ادامه این مسیر، نیازمند به‌کارگیری گسترده و متناسب روندهای کمیت‌گرا در اجرا و مدیریت طرح‌ها و تدابیر اساسی جامعه، از جمله مسائل اساسی هدفمند کردن یارانه‌هاست.

۴-۳-۳- برنامه‌ریزی درست و همه جانبه

بعد از شناسایی مأموریت و هدف‌های طرح، برای اجرای طرح باید برنامه‌ریزی کاملاً تخصصی و با در نظر گرفتن همه جوانب صورت گیرد. هیچ نکته‌ای در این طرح نباید کم اهمیت تلقی شود و یا نادیده گرفته شود، به‌ویژه نگرانی‌های موجود در طرح باید در برنامه‌ریزی لحاظ تا منتقدان طرح به جای مقاومت برای اجرا به مشوقان اجرا تبدیل شوند. این مهم، در سایه توجه دقیق به نگرانی‌های منتقدان برای اجرای طرح در برنامه‌ریزی است.

۴-۳-۴- شناخت منابع واقعی و هزینه‌های واقعی اجرای طرح

یکی از نگرانی‌های اجرای طرح، شناخت منابع مالی طرح است. اکتفا به درآمدهای نفتی برای اجرای طرح؛ ممکن است با نوسانات قیمت نفت، طرح را در اجرا با مشکل مواجه کند. از هم اینک باید منابع اجرای طرح به طوری پیش‌بینی شوند که این نوسانات، اجرای طرح را با وقفه روبه‌رو نکند. حتی یک وقفه کوتاه‌مدت در تأمین منابع آن، ممکن است مزایای اجرای طرح را تحت تأثیر خود قرار دهد.

۴-۳-۵- شناخت جامعه هدف برای کمک‌های مستقیم و غیرمستقیم و محورهای نیازمند به حمایت و پشتیبانی

طبیعی است که هر چه شناخت و تقسیم‌بندی دولت در افراد مشمول طرح دقیق‌تر باشد، نگرانی‌های موجود در جامعه کاهش خواهد یافت. اگر چه متولیان تاکنون برای اجرای این مهم تلاش زیادی کرده‌اند ولی تلاش بیشتر آنان با بکارگیری روش‌های مختلف علمی برای موفقیت طرح، امری اجتناب‌ناپذیر است.

۴-۳-۶- ایجاد نظام مدیریتی و پایش کارآمد و مسئول و در ارتباط نزدیک با واحدها و نهادهای اجرایی

همواره نظارت در مدیریت از اهمیت بسزایی برخوردار بوده است. وقتی طرحی به این مهمی و به این وسعت قرار است به اجرا درآید، طبعاً در اجرا باید از یک ساز و کار علمی پایش برخوردار باشد، بنابراین وجود یک سازمان مستقل با کارشناسانی مجرب و آگاه برای اجرا و نظارت بر طرح را ضروری می‌سازد.

۴-۳-۷- ایجاد نظام‌های اتوماسیون و مبتنی بر شبکه (شبکه‌ای کردن اقتصاد و فعالیت‌ها) به لحاظ ایجاد سرعت و دقت و پرهیز از اعمال سلیقه

استفاده از سیستم‌های اتوماسیون و تعریف شده رایانه‌ای برای اجرای برنامه و پرهیز از کاغذ بازی‌های معمول اداری برای جمع‌آوری و تحلیل و توزیع اطلاعات مورد نیاز، علاوه بر بالابردن افزایش سرعت اجرای طرح از اعمال هر گونه سلیقه‌های شخصی در اجرای آن نیز می‌کاهد.

۴-۳-۸- ایجاد سرعت در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی برای رفع موانع و مشکلات پیش‌بینی شده و پیش‌بینی نشده

لازم است همه جوانب اجرای طرح در برنامه‌ریزی مد نظر قرار گیرد. تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای کلیه جوانب پیش‌بینی شده در اجرای طرح احتمالاً سریع صورت خواهد گرفت ولی برای مشکلات پیش‌بینی نشده در رده‌های مختلف طرح باید سازوکار تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری پیش‌بینی شود. تصمیم‌سازان باید همواره در خدمت اجرای طرح باشند و به محض وقوع مشکل برای رفع علمی و تخصصی آن، راهکار مناسب ارائه دهند. انباشته شدن مشکلات مختلف در پشت درب کمیسیون‌ها و منوط شدن تشکیل کمیسیون‌ها به حضور مقامات پرمشغله، اجرای طرح را با مشکل مواجه خواهد کرد.

۴-۳-۹- فرهنگ‌سازی و ایجاد باور درست در آحاد مردم کشور

توسعه و اقتدار و امنیت ملی در گرو ایجاد شرایط عادلانه، برخورداری مردم و استفاده بهینه از منابع کشور است و در نهایت اینکه در این وادی، اقشار کم درآمد و آسیب‌پذیر فراموش نخواهند شد و رشد و تعالی آحاد شهروندان مورد توجه قرار خواهد گرفت.

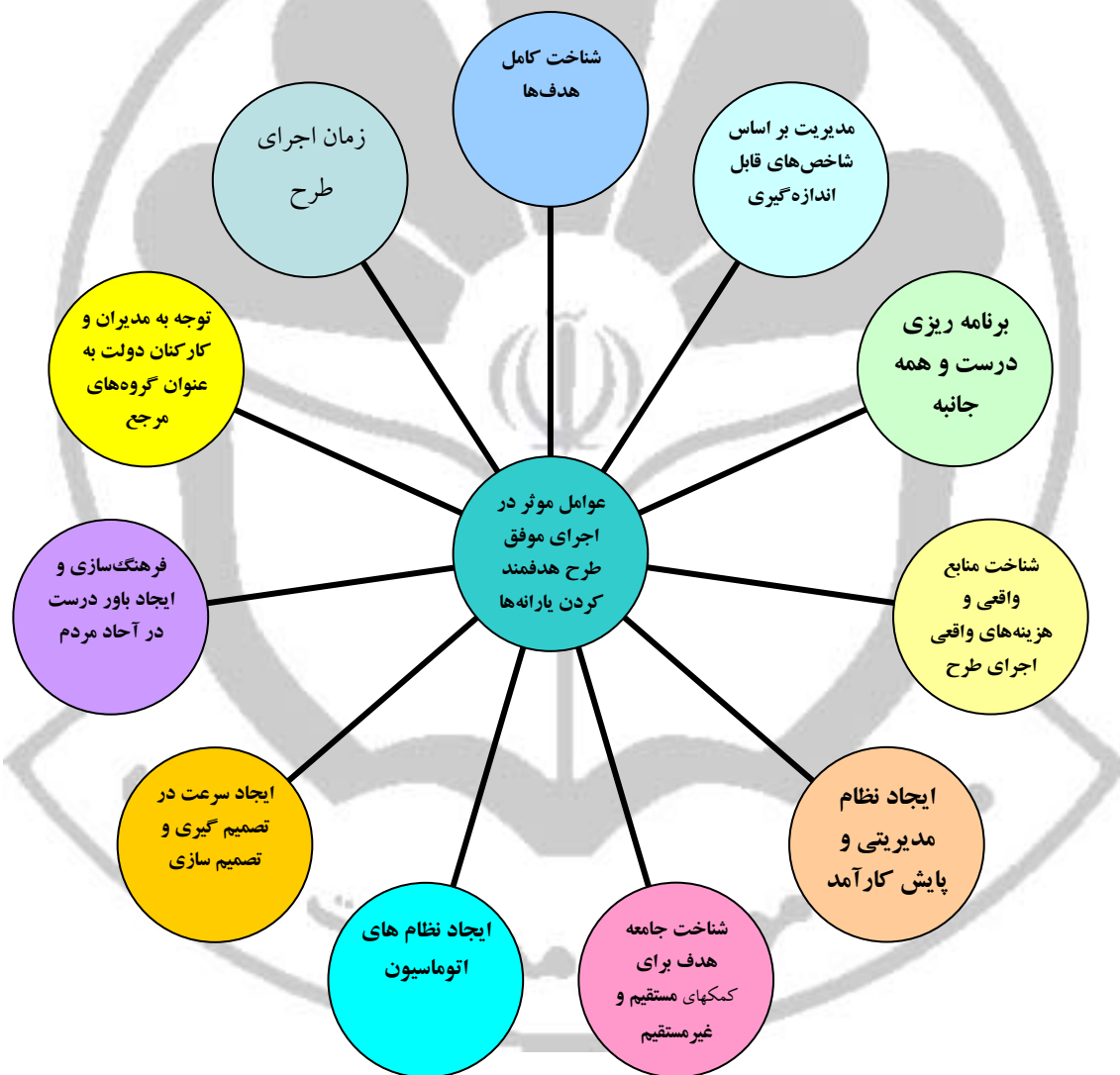
علاوه بر این موضوع، فرهنگ‌سازی نیز برای استمرار و پایداری در ایجاد این نظم جدید و مهندسی اجتماعی امری بسیار ضروری است و لازم است در قالب یک ملودی تأثیرگذار، چگونگی رفتارها و کردارهای عمومی به عنوان ابزاری مؤثر در ساماندهی و خودکنترلی اجتماعی مورد توجه ویژه قرار گیرد. بنابراین در صورت اجرای برنامه هدفمندسازی یارانه‌ها، حفظ شئون و سطح سلامت عمومی جامعه در ابعاد مختلف نیازمند توجه به دوناگرش مقطعی و بلندمدت است.

۴-۳-۱۰- توجه به مدیران و کارکنان دولت به عنوان گروه‌های مرجع

مدیران و کارکنان دولت همواره به عنوان گروه‌های مرجع برای ارائه توضیح در باره تصمیمات دولت بوده و هستند. همواره مردم در خارج از بخش دولتی انتظار داشتن اطلاعات و دادن توضیحات کارشناسی درباره تصمیمات دولت را دارند، از این رو دولت با در اختیار داشتن چنین گروه مرجع بزرگی در جامعه که در همه نقاط کشور حضور فعال دارند باید اطلاعات کافی و مناسب را در اختیار این بخش از جامعه برای پشتیبانی از طرح قرار دهد. برگزاری سمینارهای آموزشی و تهیه جزوات آموزشی مرتبط و توزیع آن بین کارکنان، اطلاع‌رسانی از طریق کارپوشه‌های مدیران، حضور دوره‌ای مجریان و مدیران طرح در دستگاه‌های دولتی برای ارائه توضیح، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ با مدیران طرح توسط کارکنان دولت به دور از جنجال‌های رسانه‌ای با هدف آموزش، از راهکارهای تحقق این مهم است.

۴-۳-۱۱- زمان اجرای طرح

زمان و نحوه اجرای طرح همراه با اطلاع رسانی کارا و هدفمند می‌تواند شدت دفعی و واکنش اجتماعی را کاهش دهد. این واکنش، متفاوت از دیگر بازتاب‌های اجتماعی طرح است. بدین معنا که طرح به‌طور ناگهانی یک بازخورد تند اجتماعی خواهد داشت که بی‌توجهی به مدیریت آن می‌تواند سطح اعتماد عمومی را کاهش دهد. از این رو، اجتماع‌شناسان معتقدند که شوک‌های اقتصادی و سیاسی باید در بستری از آرامش و سکون در جامعه وارد شود. در این صورت است که انتظار می‌رود اثر دفعی اجرای طرح، قابل کنترل باشد.

نمودار ۴-۱. عوامل مؤثر در اجرای موفق طرح هدفمند کردن یارانه‌ها

۴-۴- ارتباط هدفمندسازی یارانه‌ها و اصلاح الگوی مصرف

اصولاً واژه اقتصاد که از واژه عربی «قصد» گرفته شده، به معنای میانه‌روی و اعتدال است. آیات بسیاری در قرآن به مسئله اعتدال در مصرف توجه داده است. از نظر قرآن، هرگونه افراط و تفریط حتی در حوزه انفاق مال به دیگری در شکل خساست و بخل و یا اسراف می‌تواند اقتصاد شخصی و یا جامعه را با خطر مواجه سازد. براین اساس، در اصل این واژه، توجه به اعتدال و میانه‌روی مورد تاکید به شکل تضمین قرار گرفته است، بنابراین می‌باید هرگونه فعالیت اقتصادی از تولید و مبادله و مصرف، در چارچوب اصل اعتدال و میانه‌روی صورت گیرد. اعتدال و میانه‌روی به‌ویژه در بخش مصرف بسیار مهم و اساسی است. دستیابی به الگوی درست مصرف به عنوان بخش مهم و اساسی، در حوزه اقتصادی و تمدنی و ایجاد امت اسلام و تحقق جامعه جهانی براساس اصول محوری عدالت اسلامی، زمانی ممکن است که ملاک‌های اقتصاد سالم و درست شناخته شود. بدون آگاهی از معیارهای اصول اقتصاد سالم، نمی‌توان امید آن را داشت که به الگوی درستی در بخش‌های مختلف اقتصاد از جمله مصرف دست یافت.

اجرای برنامه هدفمند کردن یارانه‌ها موجب اصلاح الگوی مصرف در جامعه می‌شود. با توجه به میزان مصرف در کشور، طرح تحول اقتصادی و هدفمند کردن یارانه‌ها می‌تواند کشور را به سمت اصلاح الگوی مصرف و تحقق هدف‌های نظام و فرهنگ‌سازی درست در جامعه هدایت کند.

بی‌شک هدف‌های اجرایی و نهایی اصلاح الگوی مصرف در سایه اجرای برنامه‌های منسجم و منطقی در ساختار اقتصاد کشور امکان‌پذیر خواهد شد. صرف برگزاری چند همایش یا صرفه‌جویی موقت و دوره‌ای در مصرف کالاهای اساسی/کمیاب، محدود، و بازگشت‌ناپذیر، آن هم در سایه تبلیغات گسترده رسانه‌ای که خود هزینه‌ای هنگفت بر کشور تحمیل می‌کند، برای اصلاح الگوی مصرف کافی نیست. اصلاح الگوی مصرف نیز یک راهبرد سالانه و موقت نیست که از تاریخی آغاز و در تاریخی پایان یابد. همه خانوارها و صنایع و بخش مختلف تولید و خدمات، قطعاً از روش‌های مختلفی برای مصرف از قبل بهره می‌برده‌اند. ولی هم اکنون دولت بدنبال اصلاح این رفتار مبتنی بر منطق و علم آن است. اجرای هدفمند یارانه‌ها موجب آن خواهد شد که مصرف‌کنندگان، ارزش اصلی منابع کمیاب را به طور محسوس ادراک کنند و برای استفاده درست‌تر از آن به مدیریت مصرف در خانوار و محیط‌های تولید روی آورند. از این‌رو مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع از هدف‌های اصلی و مهم هدفمندسازی یارانه‌ها است که در بخش هدف‌های، توضیحات مرتبط بدان آورده شد.

خودآزمایی فصل چهارم

- ۱- کدام گزینه از فواید و مزایای اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟
 الف) رونق اقتصادی با افزایش عرضه و کاهش تقاضا (ب) واقعی شدن قیمت‌ها
 ج) کاهش تولید ناخالص داخلی و کنترل تورم (د) کاهش صادرات مواد خام
- ۲- کدام گزینه از فواید و مزایای اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟
 الف) تقویت ارزش‌های خارجی (ب) کاهش تولید ناخالص داخلی و کنترل تورم
 ج) کاهش معضلات اجتماعی (د) کاهش حفاظت از محیط زیست
- ۳- کدام گزینه از فواید و مزایای اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها است؟
 الف) افزایش واردات (ب) توقف خدمات اجتماعی
 ج) افزایش پس انداز ملی (د) تحکیم وفاق و همبستگی منطقه‌ای
- ۴- کدام گزینه از پیامدهای اقتصادی هدفمند کردن یارانه‌ها است؟
 الف) افزایش امکان خرید گروهی از مردم (ب) احتمال وقوع بیماری هلندی در اقتصاد
 ج) احتمال تغییر فرهنگ کار (د) به حاشیه رفتن کار و تلاش
- ۵- کدام گزینه از پیامدهای اجتماعی هدفمند کردن یارانه‌ها است؟
 الف) افزایش هزینه‌های تولید (ب) به حاشیه رفتن کار و تلاش
 ج) افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری (د) افزایش یک باره تورم
- ۶- عدم اطلاع رسانی عمومی در اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها می‌تواند منجر به کدام مورد زیر شود؟
 الف) افزایش احتکار (ب) دلسردی تولیدکنندگان برای ادامه کار
 ج) اختلال در نظم عمومی (د) کاهش پس انداز
- ۷- چه کسانی ممکن است در اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها، مشکل ایجاد کنند؟
 الف) طرفداران اقتصاد دولتی (ب) تولیدکنندگان
 ج) شرکت‌های توزیع کننده انرژی (د) لابی‌های قدرت
- ۸- یکی از مهمترین عوامل موثر در اجرای موفق طرح هدفمند کردن یارانه‌ها چیست؟
 الف) تشریح تدریجی هدف‌های (ب) مدیریت بر اساس شاخص‌های قابل اندازه‌گیری
 ج) تامین منابع جایگزین برای اجرای طرح (د) پایش‌های دوره‌ای
- ۹- در اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها منظور از مدیریت بر اساس شاخص‌های قابل اندازه‌گیری چیست؟
 الف) به کارگیری روش‌های مختلف آماری برای کنترل نتایج و آثار طرح در همه جوانب
 ب) عملیاتی کردن شاخص‌های کمی در طرح‌ها و تدابیر قالب‌پذیر اداره امور جامعه
 ج) توجه به شاخص‌های اقتصاد کلان
 د) توجه به شاخص‌های اقتصاد خرد

۱۰- در اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، منظور از برنامه‌ریزی درست و همه جانبه چیست؟

- الف) شناخت واقعی دهک‌های آسیب‌پذیر
- ب) عملیاتی کردن شاخص‌های کمی در طرح‌ها و تدابیر قالب‌پذیر اداره امور جامعه
- ج) توجه به تمام شاخص‌های اقتصاد کلان و خرد
- د) در نظر گرفتن همه جوانب و کم اهمیت نکردن امور جزئی

۱۱- در اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، عدم شناخت منابع و هزینه‌های واقعی سبب چه چیزی خواهد شد؟

- الف) بی‌نظمی عمومی
 - ب) احتکار
 - ج) رکود اقتصادی
 - د) وقفه در اجرای طرح
- ۱۲- بهترین راه برای ایجاد نظام مدیریتی و پایش کارآمد و مسئول، در ارتباط نزدیک با واحدها و

نهادهای اجرایی کدام است؟

- الف) وجود یک سازمان مستقل با کارشناسانی مجرب و آگاه برای اجرا و نظارت بر طرح
- ب) بهره‌گیری از بودجه‌بندی عملیاتی به منظور شناخت دقیق هزینه‌ها و قیمت‌های تمام شده
- ج) ایجاد سازمانی متشکل از سه قوه
- د) مکانیزه کردن همه امور طرح

۱۳- کدام گزینه به منظور آگاهی‌رسانی عمومی و تخصصی‌تر از مزایای و هدف‌های طرح بهتر است؟

- الف) توجه به مدیران و کارکنان دولت به عنوان گروه‌های مرجع
- ب) برگزاری دوره‌های آموزشی برای همه مردم
- ج) حضور مکرر مسئولان بلند پایه کشور برای تشریح طرح در رسانه‌ها
- د) چاپ جزوه و بروشورهای متعدد در بین مردم